

„HA KIFEJEZŐDIK A BECSVÁGY, AKKOR A TÖREKVÉS SIKERREL JÁRHAT”

**INTERJÚ SIMONYI ANDRÁSSAL, A GEORGE WASHINGTON EGYETEM
TANÁRÁVAL, AKIVEL AZ AMERIKAI EGYETEMI RENDSZERRŐL
BESZÉLTÜNK**

**IF AMBITION IS EXPRESSED, THE PURSUIT CAN BE
SUCCESSFUL. INTERVIEW WITH ANDRÁS SIMONYI,
GEORGE WASHINGTON UNIVERSITY**

Trautmann László: Ön több neves amerikai egyetemen tanított és kutatott a nemzetközi kapcsolatok tudományterületen. Mi az alapvető különbség az európai (magyar) és az amerikai egyetemek munkakultúrájában? Ön többféle konstrukcióban működő amerikai egyetemet ismer: államit, magánt, alapítványit. Van-e különbség közöttük szervezetszervezésben, díjazásban és hallgatói, illetve oktatói motivációban?

Simonyi András: Először is szeretnék egyfajta keretet adni a beszélgetésnek. Alapvetően Amerikában kétfajta egyetem van. Van a magánegyetem és van az állami egyetem, viszont voltaképpen – különböző mértékben –, de a magánegyetem is egyfajta hibrid. Ez utóbbira példaként három egyetemet említek: kettőt jól ismerek, a George Washington University-t és a Johns Hopkins University-t és ezekhez vettem a Harvard Egyetemet összehasonlításként. Nem nagyon ismerem a nagy európai egyetemek finanszírozását, de az amerikai adatok önmagukban is érdekesek a nagyságrendek érzékeltetése miatt. Kezdeném a George Washington Egyetemmel, ami egy nagyon érdekes szerkezet. Az egyik legrégebbi egyetem és nagyon jól finanszírozott, aminek az egyik oka az, hogy egy zseniális elnöke volt 10-15 évvel ezelőtt, aki – mondjuk úgy –, hogy – inkább „ingatlanügynök” volt, mint egyetemi elnök. Jól ismert professzorról van szó, társadalomtudományi kutatóról, de a fejébe vette, hogy ő ezt az egyetemet egy kis – vagy mondjuk úgy, hogy közepes – egyetemből feltornázza a nagyok közé. Ma már hihetetlen költségvetése van az egyetemnek, 1,5 milliárd dollár évente. Hozzá kell tenni, hogy a tandíj talán a George Washington Egyetemen a legmagasabb az összes közül, ez 50.400 dollár átlagban évente. A Harvard költségvetése 4,5 milliárd dollár, de ehhez érdemes figyelembe venni a Harvard alapítványának az értékét is, ami jelen pillanatban 44,6 milliárd dollár. Ez közel a magyar GDP fele. Tehát ez egy iszonyú összeg. Van egy vicc, ami szerint a Harvard nem is egy egyetem, hanem egy befektetési alap, aminek van egy egyeteme. A Johns Hopkins Egyetem éves költségvetése 7,1 milliárd dollár, ebből a kutatásra szánt pénz 2,3 milliárd dollár. A kutatási nagyon fontos, mert a kutatási bevétel a driver az egyetem számára. Most jönnek az érdekes dolgok. Ebből a kutatási költségvetésből 1,9 milliárd dollár szövetségi pénz, bár a Johns Hopkins formálisan magánegyetem. Ez nem közvetlen szövetségi támogatás, hanem a szövetségi költségvetésből megnyert kutatási költségvetés, és ezért hangsúlyoztam, hogy a privát és az állami közötti határ nagyon képlékeny. Ezt a támogatást csak úgy tudják elnyerni, hogyha bizonyítottan a legjobbak között vannak kutatásokban, leginkább úttörő kutatásokat végeznek, és sok területen a Johns Hopkins Egyetem kétségtelenül úttörő. Hozzáteszem, hogy

minden egyetemnek vannak „húzóágazatai”. A George Washington Egyetemnek az orvostudomány, a technológia, társadalomtudományok, a Johns Hopkins Egyetem a természettudományokban, biológiában, biotechnológiában, orvostudományban egészen az élen jár, van, amiben abszolút világelső. Azon tehát nem lehet meglepődni, hogy ennyi pénzt elnyernek, de ennek strukturális, egyetempolitikai tényezői is vannak és ezek fontosak. Az egyetemeknek pontosan tudniuk kell, hogy milyen irányba akarnak haladni, mert csak úgy lehet támogatást szerezni, ha elképzelésük van a szakmai fejlődésről. Érdekesképpen jegyzem meg, hogy a Harvardon kevesebb a tandíj, mint a George Washington Egyetemen, ott 46.000 dollár évente, az más kérdés, hogy a Harvardra még nehezebb bejutni. A Johns Hopkinson egyébként 48.000 dollár körül van az éves tandíj. Még annyit, hogy a Johns Hopkins költségvetését egy kicsit jobban megnézve azt lehet látni, hogy csak a nonprofit szféra hozzájárulása az egyetemi költségvetéshez 136 millió dollár, vagyis szédítően nagy összeg. Hadd oszlassak el egy félreértést: szerintem nagyon sokan azt hiszik Európában, hogy ezeknek az egyetemeknek a működését elsősorban a privátszféra biztosítja. De ez nem így van. A Johns Hopkins esetében 66 millió dollár összességében az üzleti szféra hozzájárulása, töredéke annak, amit sokan gondolnak. Az más kérdés, hogy nagyon szoros az együttműködés a privátszférával. Ez a 66 millió dollár katalizátor szerepet játszik, szakmai hatása ezért több mint a számszaki értéke. Az egyetem ezen keresztül építi ki az élő kapcsolatát az üzleti világgal, illetve a realgazdasággal, a jövő gazdaságával. Tehát ennek nagyon nagy jelentősége van, ez biztosít egy folyamatos párbeszédet az üzleti világ vezetőivel, a kutatókkal, a gyógyszeripari vállalatokkal stb. A saját hozzájárulás, tehát ami az endowmentból van, az alapítvány nagyságától (jelen esetben a Johns Hopkins Alapítvány) függ, most azt hiszem 5 milliárd dollár a főösszege.

És még egy szempont, ami ugyancsak nagyon érdekes: csak Michael Bloomberg, aki valamikor az egyetem hallgatója volt, 1,1 milliárd dollárt adományozott a Johns Hopkins Egyetemnek. Amerikában megvan annak a kultúrája, hogyha valaki elvégez egy egyetemet és utána sikeres lesz, akkor szoros kapcsolat alakul ki közte és az egyetem között. Az Alumni Association, az Alumnuszok Szövetsége minden egyetemen komoly tényező, ezeknek szava van. Olyan szava van, hogy az elnökök reszketnek tőle, hogyha ezek az alumnuszok megszólalnak. Az egyetem egyébként elég jól gazdálkodik, mert 100 millió dollár többlete van, ami azért nagyon sok pénz. A beszélgetésre készülve megnéztem egy állami egyetemet, a Maryland Egyetemet, ami egy nagyon komoly állami intézmény. Az ő költségvetése is 2,1 milliárd dollár, de a fő különbség, hogy sokkal olcsóbb a nagyokhoz képest. Az a rendszer az Egyesült Államokban, hogy államhatáron belül – ebben az esetben egy marylandi lakos számára – olcsóbb az egyetemi oktatás, mint egy nem marylandinek. Előbbi esetben 8.000 dollár, de a Marylanden kívüliek számára akár amerikai állampolgárról, akár külföldről van szó, 35.000 dollár. Ezt nagyon szigorúan is veszik, ugyanis a Maryland Egyetemet a marylandi lakosok adójából finanszírozzák, ezért az egyetem deklarált célja elsősorban a marylandi lakosok támogatása. Ez olyan, mintha a szegedi egyetemet az ottani lakosok finanszíroznák, és akkor teljesen természetes lenne a szegediek elsőbbsége. A kép teljességéhez tartozik a diákhitel nagysága. 2018-ban 39 millió jelenlegi és volt diáknak van diákhitel tartozása. Az egyetemi kölcsön itt teljesen általános. Az más kérdés, hogy szerintem nagyon furcsa az egyetemisták fogyasztási kultúrája. Az a tapasztalatom, hogy elképesztő, mennyit költenek pl. csak a Starbucksban az egyetemisták. De persze nem ez viszi el a pénz nagy részét, hanem a tandíj, lakbér. A tartozás teljes nagysága elérte az egy trillió dollárt. Így aztán az egyetemisták hitelkockázata már komoly nemzetgazdasági koc-

kázattal bír, majdnem olyan kockázat, mint az ingatlanlufi volt egy pár évvel ezelőtt, ami aztán elindított egy katasztrófát.

Trautmann László: Ez nyomasztja is az egyetemistákat? Hogy látja, emiatt rosszabbul vagy jobban teljesítenek?

Simonyi András: Először is itt nincs olyan éles átmenet a munka és a tanulás között, mint Európában, ami nagy különbség az európai és az amerikai kultúra között. Európában a hallgatók elvégzik az egyetemet, utána még lébecolnak egy kicsit, Erasmussal elmennek külföldre stb., és 35 éves korban anyukától, apukától elbúcsúznak, majd nagy nehezen rászánják magukat, hogy komoly munkát vállaljanak. Ez itt nincs. Az ember elvégzi az egyetemet, és azonnal elkezd dolgozni, ha talál magának munkát. Vissza kell fizetni a kölcsönt, és van még egy fontos tényező: Európában, ha nem dolgozol, akkor egy kicsit rosszabbul élsz, ha Amerikában nem dolgozol, akkor képtelenesen szólva, éhenhalsz. Azért ez egy nagy különbség. Összeségében a diákhitel nagyon komoly ösztönző arra, hogy az egyetemet komolyan vegyék. A hallgatói létszámokról még egy kicsit: a Johns Hopkinsnak 23.000 hallgatója van, a George Washington Egyetemnek 25.000, a Harvardnak 22.000, és a Maryland Egyetemnek, ami itt a legnagyobb állami egyetem a környéken, 40.000. Összeségében úgy látom, hogy Magyarországon érdemes egyfajta hibrid megközelítéssel kísérletezni. Sokan azt hiszik, hogy ennek csak politikai megfontolásai vannak, de ez nem így van. Egyszerűen azt gondolom, hogy az egyetemeknek a reagáló képessége sokkal jobb akkor, amikor erőteljesebben kapcsolódnak a reálszférához, komoly erőfeszítés kell a pályázatok elnyeréséhez és nem csak a közvetlen költségvetési (állami) támogatás növelésében érdekeltek. A tényleges, a reális világban való mozgás sokkal komolyabb reakciót eredményez. Nem tökéletes ez sem, tehát szó nincs arról, hogy az egyetemeket ne terhelné a bürokrácia, a lassúság, de én ezt egy jobb fejlődési pályának látom.

Trautmann László: Sokszor elhangzik, hogy az Egyesült Államokban az egyetemi élet, a kutatói életforma sokkal intenzívebb, mint Európában, többet dolgoznak, nagyobb a teljesítménykényszer. Ezt Ön is így látja? Mi az előnye és mi a hátránya ennek? Nincs-e korai kiégés?

Simonyi András: Fogalmazzunk úgy, hogy a kutatói szabadság itt szent. Abban semmiféle kompromisszumot nem lehet kötni. Az egy más kérdés, hogy sajnálatos módon az elmúlt években – én is tapasztalom – vannak olyan tendenciák a társadalmi környezet, a társadalom mindkét irányú radikalizálódása miatt, aminek következtében sajnos rengeteg kutató kicsit elbátortalanodott. Ezt nem tartom jónak. Erről megindult egy nagyon erőteljes vita, és egy nagyon erőteljes mozgás abba az irányba, hogy ettől meg kell szabadulni. Külön kell választani persze a társadalomtudományokat és a természettudományokat. A természettudományoknál egyszerűbb válaszolni, mert ott folynak alapkutatások, amik nem megrendelésre történnek, és ez összefügg azzal is, hogy az alapkutatásokban az amerikaiak mindig fantasztikusan erősek voltak. Itt vannak olyan területek, amelyeknek látszólag semmiféle kapcsolata nincs a reálgazdasággal, vagy a gazdasági megrendelésekkel, és mégis folynak. Más kérdés, hogy az alkalmazott kutatások terén viszont nagyon szoros az együttműködés a reálszférával. A Johns Hopkinson ilyen például a rákkutatás – és még sorolhatnám, hogy miben úttörő az egyetem és itt természetes a szoros kapcsolódás egyrészt a társadalmi igényhez, másrészt az alapkutatások által felszínre hozott lehetőségekhez. Egyfajta szimbiózisban dolgozik ez a sokfajta terület: az alapkutatók, a gazdasági szféra, a társadalmi megrendelés stb. Érdekes példa erre a HIV-fertőzés problémája, ami egyér-

telmően egy, mondjuk úgy, mostohagyerek volt a kutatásban, egészen addig, amíg a társadalomban – a celebritások miatt, mert közöttük arányaiban sokkal több meleg volt – borzasztó erővel előre nem nyomult a probléma, és akkor gyorsan találtak megoldást. Ilyen társadalmi nyomások is vannak, és ez Amerikában sokkal erőteljesebben, sokkal drámaiban érvényesül. Ma is vannak mostoha kutatások, amik csak néhány embert érintenek és amikre aránytalanul sok pénz kellene fordítani – ezekkel nem foglalkoznak. De összességében úgy tapasztalom, hogy van egy nagyon érdekes és kiegyensúlyozott, finom mechanizmus a társadalmi igények, a gazdasági igények és a tudományos fejlődés között. Ez egy izgalmas történet, hiszen végül is egy egyetem sikerét mégis csak az fogja eldönteni, hogy mennyire tud produkálni a társadalom felé, mennyire tud produkálni olyan megoldásokat – és ebből a szempontból az amerikai egyetemek megoldás-centrikusak –, amelyektől az egyetem státusza előre fog lépni. Ebből a szempontból elég nagy kulturális különbség van az európai és az amerikai kutatók között, sokszor nem is értik meg egymást. Az európai kutatók még mindig az elefántcsont-toronyban élnek, még mindig nem nagyon érzik, hogy nekik bármi közük lenne ehhez a mocskos gazdasági élethez, hát ez kicsoda dolog már – szokták mondani. Ebből a képmutatásból lesz aztán az, hogy egyetemek is nyakig benne vannak pl. a diesel-botrányban. Nagyon furcsa beszélgetések szoktak lenni az amerikai és európai egyetemi kutatók között, mert nem ugyanaz a közeg és nem ugyanaz a megrendelő.

Trautmann László: És a társadalomtudományokban hogy áll a kutatói szabadság kérdése?

Simonyi András: A társadalomtudományokban a kutatói szabadságot semmi nem korlátozza politikailag, nem is mernek ebbe beavatkozni. Elképzelhetetlen, hogy a kongresszus, a kormány vagy más intézmény bele merne avatkozni abba, hogy egy kutató mit kutat és milyen eredményt hoz ki. Az egy más kérdés, és ismétlem, egy kicsit aggaszt, hogy viszont a kutatási eredmények társadalmi elfogadása az elmúlt években megváltozott. Nem egyszer fordult elő, hogy egy kutató nem merte a kutatása eredményeit előhozni, mert beleütközött a politikai korrektségbe. A hallgatók egyébként nagyon sokszor, és mondjuk ki őszintén, nagyon sokszor felkészületlenül és felszínesen, borzasztó önző megközelítéséből kritizáltak ideológiai alapon kutatásokat, holott ez veszélyezteti a kutatás szabadságát. Ez egy létező tendencia, amit vissza kell nyomni, meg kell tőle szabadulni. Pusztán azért, mert valaki egy olyan eredményt fog kihozni, ami nekem nem tetszik ideológiailag, nem lehet elutasítani, mert ez életveszélyes. Az egy más kérdés, hogy effektíve rasszista, szexista következtetésekkel előállni tilos! Ettől azonban még meg kell tudni mondani, hogy milyen társadalmi tendenciák vannak, és ezekről nyíltan kell tudni beszélni. A feketékkel kapcsolatos nehéz problémákat nem lehet, ahogy itt mondják, cukormázzal bekenni, azzal elintézni, hogy erről nem szabad beszélni. Erre vigyázni kell, a kutatói szabadság az szent és sérthetetlen.

Trautmann László: Az egyetem önállóan is alakít ki kutatói irányokat, vagy mindenki maga keres kutatási pénzeket, pályázati lehetőségeket?

Simonyi András: Vegyes rendszer van. Néhány irányt, ami illeszkedik az egyetem kultúrájához, erősségéhez, az egyetem szab meg, és vannak olyan kutatók is, akik kialakítják a saját helyüket. Ezesetben ha tud hozzá pénzt szerezni, akkor senki nem fog beleszólni, hogy mit kutat. Ez egy jó rendszer, viszont fontos része ennek, hogy az egyetem nem jótékonsági intézmény. A támogatások elnyerésének megértéséhez tartozik, hogy az adakozást, tehát az egyetemnek nyújtott támogatást le lehet írni az adóalapból, költségcsökkentő tényező. Ugyanakkor a társadalmi

presztízse is nagy annak, ha valaki adakozott az egyetemnek. Ha Amerikában valaki befutott és nagyon nagy neve van, akkor – kicsit szarkasztikusan szólva – két dolgot szokott akarni: vagy nagykövet akar lenni, vagy pedig azt szeretné, hogy egy intézetet nevezzenek róla el egy komoly egyetemen. Ennek nagyon nagy jelentősége van, ezt nem lehet lebecsülni, nagyon sokan vannak, akik úgy adnak pénzt, hogy létrehoznak ösztöndíjakat, létrehoznak kutatási alapokat, létrehoznak munkacsoportokat, tanszékeket, katedrákat stb. Ez is része a kultúrának.

Trautmann László: Ez átvezet a harmadik kérdéshez, hogy hova szerveződik a kutatás: tanszékekbe vagy inkább kutatócsoportokba? Hogyan szerveződik a kutatási folyamat a társadalomtudományok területén? Milyen arány van az Ön szakterületén az adminisztráció és az oktató/kutató állomány között? Hogyan szerveződik az oktatás és a kutatás? Körülbelül hány fősek a tanszékek, és mekkora létszámúak a kutatócsoportok? Vannak-e egyetemi szinten megállapított kutatási prioritások vagy minden kutató, kutatócsoport maga keresi a kutatási irányt?

Simonyi András: A kutatás egy része kötődik az oktatáshoz, például a mi egyetemünkön egy belga kutató foglalkozik az Európai Unióval, ő részben oktatja az Európai Unióval kapcsolatos ismereteket, európai gazdaságot, részben pedig kijelöl bizonyos kutatási területeket, amiket vizsgál. Ez utóbbiba senkinek semmilyen beleszólása nincsen. Az ő értékelése alapvetően két dologtól fog függeni. Az egyik a diákok értékelése. Amerikában a professzorok keményen versenyeznek azért, hogy a diákok részéről jó értékelést kapjanak, aminek része, hogy aki rossz értékelést kap, azt elküldik. A másik szempont pedig az, hogy mit hoz az egyetemnek presztízsből az általa végzett kutatás. Van persze olyan is, aki csak kutatással foglalkozik, és nem oktat.

Én viszonylag keveset oktatok, azonban létrehoztam egy munkacsoportot, ami alapvetően az északi országokkal foglalkozik. Közlekedés-közgazdászként végeztem a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen, de a kutatási területem az északi országok. Úgy tűnik, ez itt Washingtonban egy hiányterület volt és ezzel nagyon intenzíven elkezdtünk foglalkozni és bizony nekem azt mondták, kutass bátran, szépen, a pénzt pedig szerezd meg hozzá. A George Washington Egyetemen kb. 15 fős csapat van állt össze – érdekes módon – a műszaki karról jövő hallgatókkal együtt. További érdekesség, hogy nagyon jó az együttműködés és nagyon jó az átjárás a többi kar felé. Egyre inkább virtuális hálózatok, vagy virtuális intézetek jönnek létre, azoknak lassan nagyobb jelentősége van, mint a valós fizikai intézményeknek. A networkingen, a kapcsolattartáson, a hálózaton múlik a szervezet hatékonysága. Az én teljesítményem nagyrészt a 15 főnél sokkalta nagyobb virtuális intézeten és azon múlik, hogy tudok-e támogatást szerezni a kutatáshoz. De pénzt is csak akkor fogunk tudni szerezni, hogyha olyan dolgokat csinálunk, aminek van értelme. Például tudjuk-e biztosítani a kutatás láthatóságát, tudunk-e generálni érdeklődést az eredmények iránt.

Készítettünk egy könyvet „Nordic Ways” címmel. Ezen majdnem másfél évig dolgoztunk, úttörő dolog volt és a könyvnek elég komoly kihatása van. A dolog pikantériája az, hogy egy Magyarországról jött, Washingtonban dolgozó kutató mesél az amerikaiaknak az északi országokról, nagyobb hitelességgel, mint ahogyan ezt az északiak mondanák. Ennek van jelentősége, egyszerűen azért, mert ha mi mondjuk, akkor az nem tűnik propagandának. Ha ezt dánok, svédok, norvégok mondják, akkor az propagandának tűnik. Ez mind szép és jó, de ennek az is lehetett volna a következménye, hogy ha katasztrófa lett volna a könyv, akkor én a bűdös életben többet pénzt nem tudtam volna szerezni kutatásra.

Trautmann László: Be tudnak-e vonni hallgatókat a kutatómunkába? Mi az átlagos doktoranduszi létszám és a mesterszakos hallgatók részt vesznek-e a kutatásban?

Simonyi András: Többségük hallgató és úgynevezett fellow, tehát ösztöndíjasok, akik részben olyanok, akik a masters kurzusokat már elvégezték és szívesen töltenek el nálam, vagy nálunk félétet vagy egy évet, és őket keményen megdolgoztatjuk. Pénzt nem nagyon kapnak, viszont kapnak tapasztalatot, kapnak egy hálózatot, kapnak egy lehetőséget a fellépésre. Van, aki egyszerűen bejelentkezik, hogy nem lehetne-e nálunk dolgozni egy kicsit, már csak azért is, mert itt nagyon nagy presztízse van annak, ha valaki gyakorlati tapasztalatot szerez. De másfajta munkatársam is van. Pár évvel ezelőtt bejelentkezett az amerikai külügyminisztériumból egy magas rangú tisztviselő, hogy ő most kapna egy év kutatási szabadságot és nem volna-e kedvem ahhoz, hogy hozzám jöjjön dolgozni. Aztán ott maradt három évig. A diákoknak borzasztó fontos volt, hogy egy olyan emberrel dolgozhattak együtt, akinek 35 éves tapasztalata van az amerikai külügyminisztériumban, és ezt elmondhatják majd magukról, amikor jelentkeznek a külügyminisztériumba, vagy akárhova.

Ezt követően hallgatóinknak is lehetőségük nyílt kérdéseket feltenni.

Elhangzott az, hogy vannak állami támogatások is a tanulmányokra, és különbség van abban, hogy ki mennyit fizet, aszerint, hogy hol lakik. Az lenne a kérdésem, hogy mi a tapasztalat arról, hogy a hátrányosabb helyzetű hallgatók mennyire tudnak bejutni az egyetemre? Magyarországon alapvetően nem túl nagy az ez irányú mobilitás, Amerikában ez mennyire jellemző? Az elit egyetemre is be tudnak jutni hátrányosabb helyzetű hallgatók?

Simonyi András: Köszönöm, ez fontos kérdés, talán említenem kellett volna, hogy az amerikai egyetemre elképesztő nagyságú ösztöndíj-lehetőség van és ott nincs protekció. Ezzel nagyon sokan élnek is és a rendszer fontos része. Ott csak az számít – néhány kivételtől eltekintve –, hogy milyen teljesítménnyel, milyen képességekkel vág neki valaki a dolgoknak. Az is érdekes, hogy Amerikában a sportnak talán még nagyobb kultusza van, mint Magyarországon, és nagyon sokan vannak, akik a sportteljesítményükön keresztül jutnak be egy egyetemre, kapnak egy jelentős ösztöndíjat, ez finanszírozza az ottlétüket. De ezt az ösztöndíjat nemcsak arra használják fel, hogy olimpiai bajnokok legyenek – bár vannak ilyenek is –, hanem elsősorban arra, hogy elvégezzenek egy komoly szakot. Ebből a szempontból komoly lehetőségei vannak az egyetemre való bejutásnak. És ne felejtse el, hogy a 8.000 dollár egy évre, amit a kevésbé neves állami egyetemeken kell fizetni, ez nem olyan sok. Az állami egyetemre – és vannak nagyon jó egyetemek, a Maryland Egyetem például egy nagyon jó színvonalú egyetem – nagyon sok hátrányos helyzetű fiatal tud bekerülni. Tehát megvan ennek a rendszere, ha nem is úgy, mint a skandináv országokban. Hozzáteszem azt, hogy van egy fordított diszkriminációs törvény, ami kifejezetten előnyben részesíti például a nehéz anyagi helyzetben lévő fekete hallgatókat.

Mennyi és milyen esélyünk van nekünk magyaroknak ösztöndíjjal bejutni bármilyen amerikai egyetemre mondjuk egy alapképzés után?

Simonyi András: Szerintem elég jó, elég sok magyar hallgatóval találkozom itt, csak biztatni tudok mindenkit, tessék nekimenni és tessék próbálkozni. Azt tudomásul kell venni, hogy az

itt elvégzett egyetem egyáltalán nem garancia arra, hogy utána itt is lehet maradni. Tehát erre nagyon kell figyelni, mert sokan azt hiszik, hogy elvégeznek Amerikában egy egyetemet és aztán majd lesz valahogy. Ez most még nehezebbé vált, de bejutni egy egyetemre, és egy amerikai képzéssel is felfegyverkezve visszamenni Európába, nemcsak járható és fontos út, de üdvözlendő is. Hozzáteszem, ha valakinek egyetemen végzett, komoly kutatói háttere van, vagy valakinek nagyon komoly, új gondolatai vannak, azzal még könnyebben tud bejutni Amerikában egy egyetemre. Tehát én csak biztatni tudom önt, bele kell vágni.

Mi a véleménye a Corvinus Egyetem átalakításáról?

Simonyi András: Az elmúlt években nem követtem, hogy mi folyik az egyetemen. Azt tudom mondani, hogyha az a bátorság megvan és meglesz, ami volt – most kapaszkodjanak meg – a '70-es évek elején, amikor volt egy kis könnyítés a rendszerben és bátrabbak kezdtek lenni – főleg a Közgázon – a kutatók, akkor szerintem ez az egyetem nagyon gyorsan kiugorhat a mezőnyből. Én azt szeretném látni, hogy a Corvinust jegyezzék nemzetközileg. És ha ez az új megoldás ezt segíti, ha ki lehet szabadulni egyfajta béklyóból, akkor az támogatható. Én szeretném azt látni, hogy egy frissebb, modernebb finanszírozási rendszere legyen az egyetemnek. A nemzetközi porondokra kell kilépni, a legjobbakkal kell versenybe szállni. Magyarország túl kicsi piac talán, de nemzetközi méretekben már jól működhet egy hibrid finanszírozású egyetem. De legyenek markánsak az irányok. Mondok egy példát: ha Magyarország, tehát például a Közgáz éljenjárna – lehet, hogy éljenjár, nem követtem – a mesterséges intelligencia gazdasági, közgazdasági következményeinek a kutatásában, az önmagában egy hatalmas dolog lenne. Ebben nagyon nagy elmaradás van világszerte, egy jó versenyképes, ún. cutting edge terület. Vagy például a robotizáció vizsgálatában, amit azért említék, mert annak idején – és ez egy érdekes dolog –, 1972-ben mi kutatásokat végeztünk arról, hogy a számítógépeknek milyen hatása lesz a gazdaságra. '72-ben, el tudják ezt képzelni? '72-ben önök közül még senki nem élt, még gondolatban sem, még a szüleik is csak gondolatban voltak, de '72-ben ilyennel foglalkoztunk. Tehát én csak azt tudom mondani, hogy önmagában a finanszírozási rendszer átalakítása szerintem egy üdvözlendő dolog. Szerintem a másik feltétele a felzárkózásnak a feltétlen kutatói szabadság. A harmadik, hogy kell egy ambíció, amit én nagyon szeretnék, ha lenne. Annak idején Berend T. Iván vezetésével komoly ambíciója volt az egyetemnek, és ez az ambíció bizony-bizony el is ért nagyon komoly eredményeket az akkori nagyon nehéz politikai helyzetben. Szeretném aláhúzni az előbbieket, mert ambíció nélkül a felzárkózás nem sikerülhet, és ezzel az ambícióval az egyetem vezetésének kell rendelkeznie. Amikor itt nagykövetként szolgáltam borzasztó sok energiát fordítottunk arra, hogy segítsük amerikai egyetemekkel, kutatóbázisokkal az egyetemi közötti együttműködéseket. Akkor kaptam egy ajánlatot az MD Anderson Rákkutató Intézetből Houstonban, amely Amerika és a világ három legfontosabb rákkutató szervezeteinek az egyike. Ők segíteni akarták akkor Magyarországot és a magyar rákkutatást. Nagyon szomorú voltam, amikor erre a megkeresésre a hazai egyetemek nem reagáltak. Ha nincs meg az ambíció az adott intézményben, akkor az új finanszírozás semmit nem fog hozni. Ha viszont van egy nagyon nagy ambíció – és ezt önök hallgatók is szorgalmazhatják, mert az önök jövője és az önök presztízse is függ ettől –, akkor ez a törekvés sikerrel járhat. És még valami, önmagában az átszervezés semmit nem ér, ha az nem egy egyértelmű felzárkózás érdekében történik. Van-e más kérdés?

Konkrét kutatási területe – ha jól értettem – az északi országok kérdése. Mi is foglalkoztunk valamennyit a skandináv gazdasági modellel órai keretek között. Az lenne a kérdésem, hogy Ön szerint is ez egy olyan modell, amit követni kéne gyakorlatilag minden országnak és követhető lenne gyakorlatilag minden országban?

Simonyi András: Én nagyon óvatos vagyok ezzel. Nagyon jól ismerem az északi országokat, mert Dániában jártam iskolába és beszélem az északi nyelveket. Tehát én eredetiben olvasom és követem a dolgokat. Soha senkinek nem javasolnám azt, hogy bármelyik országnak a modelljét csak úgy átvegye, azokból inkább meríteni kell. Itt arról van szó, hogy az északi modellnek vannak olyan alapvető összetevői, amit érdemes megfontolni, és amin érdemes elgondolkodni. Itt Amerikában nekünk a legnagyobb kihívásunk, hogy félreértik az északi országokat, ezért szerkesztettem ezt a „Nordic Ways”, „Az Északi Út” című könyvet is. Az északi országokat belekeverték egy belpolitikai vitába. Az egyik oldalt a baloldali Bernie Sanders demokrata politikus képviseli, aki azt mondta, hogy milyen jó a skandináv modell, mert az szocializmus és Amerikának azt kéne követni. A másik oldal, a szélsőjobb, meg azt mondja, hogy milyen szörnyű, Isten őrizz, Dánia leginkább Venezuelához hasonlít, egy borderline kommunista ország. Mi kitaláltuk azt a jelszót, hogy „capitalism light” vagy „capitalism with heart”, ami azt jelenti, hogy itt szó nincs arról, hogy ezek feladták volna a kapitalista modellt, szó nincs arról, hogy ne lenne egy nagyon intenzív magángazdaság, szó nincs arról, hogy ne lenne verseny. Abban különböznek, hogy ennek hatásait egy társadalmi megállapodással enyhítik a munkaadók és a munkavállalók között. Tehát itt szó nincs arról, hogy ezek szocialista országok lennének, vagy szocializmust keresnének. Az biztos, hogy az a felfogás, az a szemlélet, hogy az északi országokban az ország gazdaságából, vagy gazdagságából a társadalom lehető legnagyobb része tudjon profitálni, nagyon fontos dolog. Ezt a részét viszont érdemes mindenkinek végiggondolni, persze, hogy hogyan jut el ide, az egy másik kérdés. És ami miatt én nagyon óvatos vagyok, hogy ha valaki nem ismeri a történelmet, azt, hogy az északi országok hogy jutottak el ide, és milyen társadalmi kompromisszumok és megállapodások vannak e mögött, hogy alakult ki a bizalom kultúrája, annak a kultúrája, hogy a munkaadók, a munkavállalók minden évben le tudnak ülni és valamiféle kompromisszumra jutnak, akkor nem érti meg a skandináv modellt. A tőkének is az az érdeke, hogy a munka oldaláról nyugalom és békesség legyen, aminek az elérése egy hosszú-hosszú folyamat és erre nem lehet rákényszeríteni egyetlen társadalmat sem. Ezért mi azt mondjuk, hogy ezt a felfogást kellene az északiaktól eltanulni. És főleg, hogy közben nem akad meg a társadalmi és technikai innováció. Ez azért fontos különösen most, mert az Egyesült Államokban is nagyon érdekes dolgok vannak mozgásban, sok érdekes dolog történik számunkra, kutatók számára is és az északiak abból a szempontból jó helyzetben vannak, hogy az ő felfogásuk egyfajta forrása, kiindulópontja legyen itteni megoldásoknak is.

Nekünk az a dolgunk, hogy kicsit távolságot tartsunk a napi politikától. Engem kevésbé érdekel az, hogy Donald Trump mit mond, esetleg mit csinál, mint az, hogy miért jutott hatalomra. Mik azok a társadalmi problémák a háttérben, amelyeknek köszönhetően Donald Trump hatalomra tudott kerülni. Miért érdekes ez? Mert Amerika egyébként köszöni szépen el lesz, de a társadalmi és technikai kihívásokra nem mindegy, hogy hogyan reagál. Biztatok mindenkit, hogy nyugodjon meg, a dollárt tessék megtartani, az Egyesült Államok rendbe fog jönni, iszonyú erő van ebben a társadalomban. Ez most egy átalakulási folyamat kellős közepe. És itt van jelentősége annak, hogy mi mit kutatunk. Az amerikaiak sokkal inkább tanulnak a világtól, mint azt a világ gondolja, az amerikaiak figyelnek, gondolkodnak. Saját hibáikból még inkább tanulnak, és

az északi országokat soha nem fogják egy az egyben lekoppintani, hogy befejezzem ezt a hosszú monológot. Viszont biztos, hogy nagyon figyelnek arra, hogy sok területen az északi országok mit csinálnak kezdve a globális felmelegedéstől, az energiafelhasználáson, a fosszilis energia hátterbe szorításán át a szociális egyenlőségig, és így tovább. Ezek mind olyan területek, amelyekre most az amerikaiak inspirációt keresnek. Őszintén szólva, ha Magyarországról kapnának valami inspirációt – sajnos nem kapnak –, ők azt is boldogan átvonnák. Szó nincs arról, hogy azért mert Magyarország kis ország, már nem is érdekli őket. Kis ország, nagy gondolat – ez az alapelv. Volt itt elég magyar, aki bebizonyította, hogy Magyarországon micsoda hatalmas gondolatok lehetnek. És csak, hogy mást ne említsek, Milton Friedmannal, – had vágjak fel egy kicsit, ha már közgazdász hallgatókkal beszélgetek – fél évvel a halála előtt volt egy telefonbeszélgetésem, és mindketten nagyon élveztük ezt a beszélgetést, hogy szemmel láthatóan örült annak, hogy egy másik magyarral beszélget közgazdasági problémákról.

Trautmann László: Még egy utolsó kérdés: jól érzi magát?

Simonyi András: Nagyon szomorúnak tűnök?

Trautmann László: Nem, éppen ellenkezőleg, ezért kérdzem.

Simonyi András: Én fantasztikusan érzem magam. Itt Amerikában valamit megtanul az ember, ami nagy különbség nemcsak Magyarországhoz, de egész Európához képest is, nevezetesen, hogy ha reggel felébredsz és van egy ötleted, este úgy tudsz lefeküdni, hogy egy lépéssel előbbre léptél a megvalósításhoz. És hogyha az ötleted eredeti, érdekes és jó, akkor itt mindig találsz nemcsak jó szándékú embereket, akik azt mondják, hogy igen, próbáld meg, hanem olyat is, aki azt mondja, hogy hú, ez – elnézés a fogalmazásért – tök jó, hol tudok segíteni a megvalósításban. Ez nekem is – pedig én elég jól ismertem az amerikaiakat –, itt élve, itt lakva, beleilleszkedve az amerikai társadalomba, egy egészen más élmény az otthonihoz képest. Úgyhogy a válaszom a kérdésre, hogy jól érzem-e magam, igen, nagyon jól.

Köszönjük szépen a beszélgetést!

Trautmann László¹

¹ egyetemi docens, Mikroökonómia Tanszék, Budapesti Corvinus Egyetem